

Asiakaskeskeinen sähkön vähittäismarkkinamalli -työryhmän raportti

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	1
1.1.	Markkinatutkimuksia ja muita näkemyksiä laskutuksesta	2
1.2.	Toimialan näkemyksiä ja työryhmän toimeksianto	2
1.3.	Sidostahojen kuulemiset	3
1.4.	Työryhmän kokoonpano	4
2.	Käsitteitä	4
3.	Työryhmän asettamat yhteislaskutuksen yleiset tavoitteet	5
4.	Yhteislaskutus asiakkaan näkökulmasta	5
5.	Verkonhaltijan ja myyjän väliset keskeiset oikeudet ja velvollisuudet	6
6.	Verkonhaltijan riskinhallinta	8
6.1.	Yhteislaskun maksaminen määräaikana	8
6.2.	Yhteislaskutuspalvelun keskeyttäminen velvoitteiden rikkomisen vuoksi	8
6.3.	Vakuudet yhteislaskutustilanteissa	11
6.4.	Ennakkolaskutus asiakkaalta	13
7.	Yhteislaskutuksen arvonlisäverotus	14
8.	Tiedonvaihdon kehittämistarpeet	14
9.	Asiakaspalvelun työnjako	14
10.	Suosituksset	15
11.	Ehdotukset lainsäädännön muutostarpeista	17
12.	Vapaaehtoisen yhteislaskutuksen havainnekuva	19

1. Johdanto

Energiateollisuus ry:n (ET) markkinaaliokunta ja verkkoaliokunta ovat perustaneet työryhmän laatimaan alan ehdotus toimintamallin kuvaukseksi vapaaehtoisen yhteislaskun toteutuksesta sekä sen edellyttämät ehdotukset lainsäädännön muuttamisen periaatteista.

Projektissa tuli selvittää,

- millaista sääntelyä tarvitaan verkkonhaltijan ja yhteislaskuttavan myyjän välisen suhteen järjestämiseksi (laskutus, perintä, vakuusvaatimukset, palvelun keskeyttäminen maksuviivästyksen takia jne.),
- mitä mahdollisia lisätoimia tarvitaan asiakkaan aseman turvaamiseksi ja kaksinkertaisen maksun välttämiseksi sekä
- mitkä ovat datahubin valmiudet tuottaa myyjälle yhteislaskun muodostamiseen tarpeellinen tieto sekä esittää mahdolliset muutostarpeet ja tehdä tästä tarvittavat ehdotukset Fingridille.

Työkokonaisuus liittyy yhteen ET:n hallituksen vuosien 2017-2019 päätavoitteista, ”asiakas keskiöön”. Työ kytkeytyy vahvasti myös sekä Fingridin datahub-hankkeeseen että TEM:n älyverkkotyöryhmään, jonka lopuraportti¹ on julkistettu 24.10.2018.

¹ <https://tem.fi/alyverkot>

1.1. Markkinatutkimuksia ja muita näkemyksiä laskutuksesta

Paikallisvoima ry:n helmikuussa 2018 teettämässä koko Suomeen kohdistetussa [asiakaskyselyssä](#)² joka toinen *kaikista sähköasiakkaista* toivoi saavansa sähköenergian ja jakelun samalla laskulla, neljännekselle (24 %) asia oli tärkeä. Erityisen paljon tätä toivoivat ne, jotka kertoivat *ostavansa sähkön paikalliselta* (toimitusvelvolliselta) myyjältä. Heistä kaksi kolmasosaa halusi laskut yhdessä, kolmannekselle asia oli tärkeä. Joka kymmenes muulta kuin paikalliselta myyjältä sähkönsä ostavista piti tärkeänä saada yhden laskun.

Suomen suurimman sähköjakeluverkonhaltijan Caruna Oy:n asiakkaidensa parissa huhtikuussa 2017 teettämässä kyselyssä³ 70 prosenttia vastanneista toivoi saavansa yhden laskun sähköstä.

Aiemmassa, syyskuussa 2014 tehdyssä, Energiateollisuuden tilaamassa kyselyssä (ei julkaistu), puolet *nyt kaksi laskua saavista* olisi toivonut yhtä laskua. Mielenkiinto yhden laskun suhteen saattaa olla hieman vähentynyt, sillä edellä mainitussa 2018 kyselyssä vastaavasti *kaksi laskua* nyt vastaanottavista noin kolmasosa toivoi yhtä laskua.

Kun 2014 *yhden laskun nyt saavilta* asiakkailta (enemmistö vastaajista, eivät todennäköisesti ole vaihtaneet sähkömyyjää) kysyttiin vaihtohalukkuudesta siinä tilanteessa, että siitä seuraisi erilliset laskut myynnistä ja jakelusta, 28 prosenttia harkitsisi vaihtoa vielä uudelleen. Näiden lisäksi 13 prosenttia yhden laskun nyt saavista todennäköisesti jättäisi vaihtamatta, jos siitä seuraisi erilliset laskut.

Pohjoismaisten energiaviranomaisten yhteistyöelin NordREG on suosittanut⁴ pakolliseen sähkömyyjän toteuttamaan yhteislaskuun perustuvaa toimintamallia.

NordREG teetti vuonna 2018 eri Pohjoismaiden asiakkaiden piirissä asiakaskyselyn⁵; yhdestä ja kahdesta laskusta kysyttiin suomalaisilta ja ruotsalaisilta. Enemmistö vastaajista kummassakin maassa toivoi yhtä laskua sähköstä. Suomessa 71 % vastasi olevansa samaa mieltä tai täysin samaa mieltä väitteestä, jonka mukaan he haluavat mieluummin saada kaikki sähkömaksut yhdellä laskulla sähkömyyjältä ja verkonhaltijalta saadun kahden erillisen laskun sijaan. Yli puolet (52 %) vastaajista oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa ja liki viidennes (19 %) samaa mieltä.

1.2. Toimialan näkemyksiä ja työryhmän toimeksianto

Sähkömyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden keskuudessa näkemykset vaihtelevat siitä, miten merkittävästi kahden laskun olemassaolo vaikuttaa asiakkaiden käyttäytymiseen markkinoilla.

Toimialan yhteinen näkemys on sama kuin älyverkkotyöryhmän loppuraportin johtopäätös: merkittävälle joukolla asiakkaita sekä siten myös markkinatoimijoille on tärkeää saada mahdollisuus valita haluamansa laskutusratkaisu. Energiateollisuus ry:n markkina- ja verkkovaliokunnat perustivat työryhmän mahdollistamaan tämän.

Valiokunnat ovat hyväksyneet sen, että yhteislaskun tarjoaminen on myyjille vapaaehtoista ja vastaavasti asiakkaat voivat halutessaan valita sellaisen vaihtoehdon, mutta verkoille yhteislaskun mahdollistava järjestely on pakollinen. Verkkovaliokunta on asettanut reunaehdon, ettei uusi menettely lisää jakeluverkonhaltijoiden luottoriskiä nykyisestään. Asiakkaalle ei saa toisaalta muodostua uutta riskiä, että hänen pitäisi maksaa siirrosta kahdesti, esim. myyjän konkurssitilanteessa ensin tälle ja sitten jakeluverkonhaltijalle.

Yhteislaskutuksen pelisääntöjen tulee olla mahdollisimman yhdenmukaiset ja selkeät – niiden tarjoamalla alustalla myyjät voisivat tarjota erilaisia uusia palveluja asiakkaille.

² <http://www.paikallisvoima.fi/tiedostot/Kuluttajakyselyshkkatkoistajashklaskustayhteenvento022018Paika..pdf>

³ Tutkimuksen voi pyytää: katriina.kalavainen@caruna.fi tai pekka.salomaa@energia.fi.

⁴ <http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/02/Rights-and-obligations.pdf>

Suositus perustuu mm. NordREGin tilaamaan selvitykseen: <https://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/02/Consultancy-report-on-billing.pdf>

⁵ <https://www.energiavirasto.fi/documents/10191/0/Nordic-Customer-Survey-2018.pdf/00b46aa9-3b28-4468-9d93-cd4c4cc1eed5> Kyselyyn osallistui mm. Suomesta noin 1 500 vastaajaa.

Ehdotukset on laadittu esiteltäviksi työ- ja elinkeinoministeriölle. Työn aikana on välitetty kehitystarpeita Fingridin datahub-hankkeelle siihen tehtäviä vähäisiä sovituksia tai ohjeistuksen täsmennyksiä varten. Työryhmä ei tee ehdotuksia tai suosituksia alan menettelyiksi ilman vapaaehtoista yhteislaskutusta koskevaa lainsäädäntöä.

Ehdotukset on laadittu toimeksiannon mukaisesti niin, että ne voitaisiin ottaa käyttöön samalla tai melko pian, kun sähkömarkkinoiden kansallinen tiedonvaihtopalvelu datahub aloittaa toimintansa.

1.3. Sidostahojen kuulemiset

Työryhmä kuuli kokouksessaan 24.9.2018 aikana Kilpailu- ja kuluttajaviraston apulaisjohtaja Valtteri Virtasta työssä huomioitavista kilpailuoikeudellisista näkökohdista. Hän totesi, että nykytilanteessa ns. paikallissella myyjällä on etulyöntiasema, mutta hän kiinnitti huomiota tarpeeseen arvioida kysymystä siitä, missä määrin nykyinen yhden/kahden laskun tilanne on tosiasiallinen kilpailun este tai rajoite. Hän kiinnitti myös huomiota toimijoiden välistä vakuutta ja ennakkolaskutuksen kieltä koskevien ehdotusten laadintaan. Ylimoitettut vaatimukset myyjän verkonhaltijan hyväksi asetettavasta vakuudesta voivat muodostua alalle tulon esteeksi. Esimerkiksi heikot luottotiedot voivat olla perusteltu syy vaatia vakuutta. Kilpailuviranomainen ei voi etukäteen arvioida, ovatko tietynlaiset vakuusvaatimukset kilpailun kannalta merkittävä rajoite. Ennakkolaskutusta koskeva kysymys vaatii enemmän kuluttajansuojatarkastelua, mutta tämäkin on syytä jättää julkisen vallan puuttumisen varaan.

Näiden kommenttien takia työryhmä ei katsonut voivansa tehdä ehdotuksia luottokelpoisuusrajasta, jonka alle jääviltä sähkömyyjiltä vakuutta vaadittaisiin, vaan ehdottaa vakuutta vaadittavan kaikilta. Vastaavasti työryhmä ei tehnyt tarkkaa ehdotusta siitä, kuinka vakuus laskettaisiin, eikä asiakkaiden ennakkolaskutusta koskevasta kiellosta, vaan päätti nostaa esiin ongelman luonnetta sekä ratkaisukeinoja ja jättää näiden kehittely virkavalmisteluun ja toteutus viranomaisten valvontaan.

Virtanen totesi, että kaavaillun järjestelyn vapaaehtoisuus myyjille ja asiakkaille on kilpailun kannalta myönteistä. Asiakkaalla on hyvä edelleen olla vaihtoehtoja esimerkiksi laskutusjaksojen valinnan suhteen.

Työryhmä kuuli 12.10.2018 Energiaviraston markkinayksikön johtaja Antti Paanasta. Hän totesi työryhmän linjauksien vastaavan hyvin älyverkotyöryhmässä valmisteltuja ehdotuksia vapaaehtoisesta yhteislaskusta. Edelleen hän painotti, että mm. vakuusvaatimukset tai palvelun keskeytyksen periaatteet on laadittava syrjimättömiksi. Palveluun pääsyn ehtojen tulee olla läpinäkyviä ja tasapuolisia eikä perusteettomia esteitä saa olla. Vapaaehtoisen yhteislaskun sitovat periaatteet tulee olla lainsäädännössä (laissa ja osin mahdollisesti asetuksessa). Tarkemmat määräykset vaikkapa vakuuden määrän laskennasta tulisi olla joko esimerkiksi Energiaviraston määräyksessä tai vaihtoehtoisesti jakeluverkonhaltijoiden Energiaviraston vahvistamissa yleisissä sopimusehdoissa. Näiden ehtojen tulisi kuitenkin, jos niitä käytetään, olla yhdenmukaiset kaikille verkonhaltijoille, jotta myyjillä olisi helppo toimia eri verkkojen alueella.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston kuluttaja-asioiden vastuualueen lakimies Jukka Kaakkola kommentoi ehdotuksia painottaen seuraavia seikkoja: Nykyistä myyjävetoisempaan malliin siirtyminen edellyttää, että myyjä koskevat yhteislaskutuksessa selvät pelisäännöt ja että veloitteiden rikkomiseen voidaan tarvittaessa tehoakkaasti puuttua. Kuluttajaviranomaisille on tärkeää, että kuluttajien kaksinkertaiset maksuvelvollisuudet (kuluttaja maksaisi ensin myyjälle ja sitten verkonhaltijalle) verkkopalvelun eli jakelun laskujen osalta estetään. Asiakaspalvelun työnjaon tulee olla selkeä, jotta kuluttaja osaa kääntyä oikean tahon (myyjän vai verkonhaltijan) puoleen.

Kuluttajaviranomainen tukee kuluttajien ennakkolaskutuksen kieltämistä siksi, että ennakkolaskutus tulee kuluttajille usein yllätyksenä, kun oletuksena sopimusta tehtäessä on ollut kulutukseen perustuva laskutus. Lisäksi ennakkomaksuissa on toisinaan ollut myös ylisuuria ennakoita. Kuluttajaviranomainen on epävarma ns. kokonaistoimitussopimusta koskevan säännöksen poistamisesta.

Ehdotusten viimeistelyvaiheessa pyydettiin vielä kommentteja Kuluttajaliitolta. Sen lakimies Timo Niemi toi sähköpostissaan 11.1.2019 esille seuraavia näkökohtia: yhteislaskutus on eduksi sähkökäyttäjälle, kuluttajalle ei saa muodostua riskiä joutua maksamaan sähkönsiirtomaksua kahteen kertaan ja ennakkolaskutus tulisi kieltää (pl. vakuuden sijasta pyydettävä ennakkomaksu). Lisäksi hän totesi, ettei Kuluttajaliitolla sinänsä ole kokonaistoimitusta koskevasta säädöksestä luopumista vastaan, mutta hän vastusti puuttumista jo voimassa oleviin sopimuksiin.

1.4. Työryhmän kokoonpano

Työryhmään valiokunnat nimesivät seuraavat:

- Janne Hartikainen, Vantaan Energia Sähköverkot Oy
- Katriina Kalavainen, Caruna Oy
- Timo Liiri, Fortum Markets Oy
- Tomi Mäkelä, Elenia Oy
- Esa Niemelä, Kymenlaakson Sähköverkko Oy
- Jari Nykänen, Paikallisvoima ry
- Eija Takkinen, KSS Energia Oy
- Timo Virikko, Energiapolar Oy

Työryhmä valitsi puheenjohtajakseen Timo Virikon.

Energiateollisuus ry:n toimistolta hankkeeseen osallistui Riina Heinimäki, Kenneth Hänninen, Saara Naukkarinen ja Pekka Salomaa, joka toimi työryhmän sihteerinä.

2. Käsitteitä

Asiakas tarkoittaa tässä raportissa jakeluverkkoon liitettyä loppuasiakasta, sähkökäyttäjää (tai käyttäjä-tuottajaa eli niin sanottua prosumeria), jolla on sopimus myyjän kanssa sähkömyynnistä sekä erikseen sähköverkkosopimus jakeluverkonhaltijan kanssa.

Myyjä on puheena olevan asiakkaan sähkön vähittäismyyjä. Myyjä vastaa *sähkötoimituksesta*⁶ asiakkaalle (sähkömarkkinalain 3 §). Tässä raportissa puhutaan tässä yhteydessä lähinnä sähkömyynnistä.

Verkonhaltija, jakeluverkonhaltija tai verkkoyhtiö on tässä raportissa asiakkaan sähkökäyttöpaikan sijaintipaikan vastuualueesta Energiaviraston myöntämän toimiluvan mukaan vastaava, sähköverkkotoimintaa harjoittava yritys (ks. sähkömarkkinalain 3 §).

Jakelu eli *sähkönjakelu* on sähkömarkkinalain mukaan sähkön kuljettamista jakeluverkossa ja suurjännitteisessä jakeluverkossa sähkökaupan osapuolien välillä. Käytännössä puhutaan usein sähkön verkkopalvelusta eli siirrosta tai siirtolaskusta, tässä raportissa yritetään seurata lain termejä: sähkön jakelu ja vastaavasti jakelulasku.

Erilliset laskut eli ns. *kaksi laskua*. Sähkömyyjä lähettää asiakkaalle laskun myydystä sähköenergiasta. Jakeluverkonhaltija laskuttaa asiakasta sähkön jakelusta, tämä lasku sisältää myös valtiolle tilitettävän sähköveron.

Yhteislasku on asiakkaan myyjän asiakkaalleen lähettämä (tai myyjän nimissä ja vastuulla lähetetty), se sisältää sekä jakelun että energian. Jakelulasku sisältää valtiolle tilitettävän sähköveron. Energia, jakelu sekä verot on eriteltävä voimassa olevan Energiaviraston laskumääräyksen⁷ mukaisesti.

Läpilaskutus tarkoittaa tilannetta, jossa alkuperäisen laskun laskutusosoite on muutettu edelleenlaskuttavan tahon osoitteeksi. Tämän tulee laskuttaa asiakasta ja tilittää läpilaskuttamansa osuuden sellaisenaan alkuperäiselle laskuttajalle. Alalla yleisesti noudatettavien nykyisten yleisten sopimusehtojen mukaan *”Lasku lähetetään käyttäjän ilmoittamaan laskutusosoitteeseen. Käyttäjä on vastuussa laskun maksamisesta siitä riippumatta, mihin hän on pyytänyt laskun lähettämään.”*

Usein läpilaskutuksesta on sovittu vain asiakkaan ja läpilaskuttavan myyjän välillä eli verkonhaltijan ja myyjän sekä verkonhaltijan ja asiakkaan väliset suhteet ovat sääntelemättä. Läpilaskuttavan tahon maksukyvyttömyyden sattuessa asiakkaan asema on sääntelemättä ja tappion riski on olemassa.

⁶ Alan sopimusehdoissa käytetään termiä sähkömyynti, jottei sekoitu sekä sähkömyynnin että verkkopalvelun eli jakelun sisältäviin toimitussopimuksiin, joissa tarvetta yhteislaskutus on käytössä joka tapauksessa.

⁷ <https://www.energiavirasto.fi/documents/10179/0/Energiaviraston+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4ys+s%C3%A4hk%C3%B6n+myynti%C3%A4%20ja+s%C3%A4hk%C3%B6n+jake-lua+koskevien+laskujen+erittelyt%C3%A4.pdf/371646b5-b36b-433a-a56a-758a38e93344>

Ennakkolaskutuksella työryhmä ymmärsi laskutusta, jossa asiakkaan käyttämä jakelu laskutetaan ennen kuin se on käytetty. Ennakkolaskutuksella ei kuitenkaan tarkoiteta reaaliaikaista laskutusta tai tasaeräistä maksutapaa.

Ennakkomaksulla tarkoitetaan aiennettua laskutus- ja maksujärjestelyä tilanteissa, joissa myyjällä tai verkonhaltijalla on oikeus vaatia asiakkaalta vakuutta. Ennakkomaksu korvaa vakuuden.

3. Työryhmän asettamat yhteislaskutuksen yleiset tavoitteet

Työryhmä asetti työtä aloittaessaan seuraavia tavoitteita, jotka tarkentavat valiokuntien antamaa toimeksiantoa:

- Verkonhaltijoille (ja datahubille) yhteislaskun mahdollistava järjestely on pakollinen: Myyjät päättävät, tarjoavatko yhteislaskua asiakkaille, ja asiakkaat valitsevat markkinoiden tarjonnasta joko erilliset laskut tai yhteislaskun sisältäviä sopimuksia.
- Verkonhaltijan erillislaskutukseen verrattuna muuttuva luottotappioriski tulee kompensoida riittäväillä mekanismeilla.
- Yhteislaskutuksesta vastaava myyjä huolehtii asiakkaiden laskuttamisesta ja kaikesta perinnästä sekä kärsii mahdolliset asiakkaan maksukyvyttömyydestä tai -haluttomuudesta koituvat luottotappiot. Yhteislaskuttava myyjä voi vaatia vakuuden asiakkaalta myös jakelun osuudesta, jos sopimusehtojen mukaiset vakuuden vaatimisen edellytykset täyttyvät kyseisessä tilanteessa.
- Toimintamalli on myyjille tasapuolinen ja läpinäkyvä. Olettaen, että tehotuotteiden laskutuksen perusteena oleva teho määritetään kalenterikuukausittain, verkkojen tehotuotteita ei tarvitse harmonisoida. Verkonhaltijoiden tulee ilmoittaa tehotuotteiden laskurivit datahubin määrittelyjen mukaisesti kalenterikuukausittain yhteislaskutuksen piirissä olevilta asiakkailta.
- Toimintamalli on asiakasystävällinen. Asiakkaalle ei mm. saa muodostua uutta riskiä, että hänen pitäisi maksaa jakelusta kahdesti, esim. ensin myyjälle ja tämän konkurssin jälkeen jakeluverkonhaltijalle.
- Myyjän tulee laskuttaa verkonhaltijan puolesta laskuttamansa erät sellaisinaan lisäämättä laskutuslisä tai palkkioita.
- Toimintamallin tulee perustua lainsäädäntöön. On huomattava riski, ettei alan mahdollisia suosituksia noudatettaisi poikkeuksetta. Alan suositus voisi olla myös kilpailuoikeudellisesti ongelmallinen.

4. Yhteislaskutus asiakkaan näkökulmasta

Ehdotukset on rajattu koskemaan asiakkaita, joiden käyttöpaikat on liitetty jakeluverkkoon. Rajaus perustuu datahubin rajaukseen. Ehdotettava yhteislaskutuspalvelu tukeutuu datahubin palveluun ja tietosisältöihin.

Työryhmän ehdotukset tähtäävät siitä, että asiakkaan asema yhteislaskutuksessa pysyy vähintään yhtä hyvänä kuin jos on käytössä myynnin ja jakelun erilliset laskutukset.

Asiakas saa ehdotuksen mukaan laskunsa myyjältä tämän kanssa sopimallaan rytmillä riippumatta siitä, että verkonhaltija laskuttaa myyjää säännellyn rytmin mukaisesti kalenterikuukausittain. Oletusarvoisesti laskutus tapahtuu todettuihin mittaustietoihin perustuen jälkikäteen.

Asiakkaan pitää voida nähdä verkon osuus ja sen muodostuminen eriteltyinä myyjän toteuttamalla yhteislaskulla Energiaviraston edellä mainitun laskumääräyksen mukaisesti.

Verkonhaltijan palveluhinnaston mukaiset maksut, kuten vakiokorvaukset, sulakekoon muutosmaksut sekä katkaisu- ja kytkentämaksut kuuluvat myyjän laskutettaviin/hyvitetäviin, jos ne saadaan välitettyä datahubin kautta. Laskuriveillä laskutettavista tiedoista pitää tulla tieto datahubilta myyjälle. Yhteislaskuun sisällytettävien komponenttien rajanveto on tehtävä sen mukaan, mitkä laskutettavat palvelut pohjautuvat suoraan kulutustietoihin taikka voidaan välittää datahubin kautta myyjälle rivitietoina. Myyjän tulee voida antaa yhteislaskutuksen kohteena olevien palvelujen laskutusta koskevaa asiakaspalvelua.

Myyjä laskuttaa ja perii koko laskua sekä ratkaisee asiakkaalta pyydettävän vakuuden tarpeen mm. yleisten sopimusehtojen (sähkönmyyntiehdot, SME) pohjalta. Asiakkaan antaman vakuuden osalta ei tarvita lisäsääntelyä. Verkonhaltija palauttaa asiakkaalle mahdollisesti aiemmin saamansa vakuuden, kun erillislaskutuksen mukaiset jakelulaskut on maksettu ja yhteislaskutus on alkanut.

Ennako- ja läpilaskutus sähkön vähittäismarkkinoilla aiheuttavat asiakkaille riskitilanteita. Lainvalmistelussa tulisi selvittää, tulisiko laskutusosoitteen muutoksen olla mahdollinen vain asiakkaan omana ilmoituksena jakeluverkonhaltijalle. Jo nyt osa verkonhaltijoista kieltäytyy laskutusosoitteen muutoksesta muuten kuin asiakkaan itse tekemänä. Asiakkaan tulisi joka tapauksessa tiedostaa ottavansa riskin kaksinkertaisesta maksusta, jos pyytää jakelulaskun kolmannelle ja maksaa tälle (läpilaskutus).

Toinen ongelma-alue on ennakkolaskutus. Asiakkaalle aiheutuvien saman sähkön tai jakelun kaksinkertaisen maksun riskin hallitsemiseksi keskitetty vakuudenhallintayksikkö (tai yksittäinen verkonhaltija) ei voi varautua eri myyjien eriaikaisiin laskutusstrategioihin esimerkiksi vaatimalla ennakkolaskuttavalta myyjältä suurempaa vakuutta kuin ainakin tällä hetkellä ”tavanomaiseen tapaan” jälkikäteen laskuttavilta. Asiakkaalle ei saa aiheutua yhteislaskutuksesta uutta riskiä myöskään ennakkolaskutuksen takia.

Kuten nykyisinkin, uuden sopimussuhteen mukaisen laskutuksen siirtäminen sähköiseksi tulee sopia pankin ja laskuttavan tahon kanssa. Silloin kun myyjän vanha asiakas siirtyy asiakassuhteen muuten jatkuessa yhteislaskutukseen, asiakkaalle jo aiemmin sovellettu sähköinen laskutus jatkuu entisellään. E-laskuja vastaanottaneen asiakkaan laskutustapa ei kuitenkaan säily automaattisesti samana laskutusvastuun siirtyessä uudelle sähkömarkkinaosapuolelle. Jos yhteislaskutus alkaa samalla kuin sähkönmyyntisopimus tulee voimaan, asiakas tekee tavanomaiset sähköisen laskun käyttöönoton rutiinit kuin muulloinkin. Jos yhteislaskutus päättyy ja jakelun laskutus palautuu verkonhaltijalle, tämän ensimmäisen paperi- tai sähköpostilaskun jälkeen asiakas pyytää sen pohjalta sähköisen laskun erikseen, jollei asiakas ole verkonhaltijan kerrottua asiakkaalle laskuttajan vaihdoksesta ehtinyt esimerkiksi verkonhaltijan antaman ohjeistuksen pohjalta ottaamaan sähköistä laskua heti. Datahubissa ei ylläpidetä e-laskuosoitteita.

5. Verkonhaltijan ja myyjän väliset keskeiset oikeudet ja velvollisuudet

Verkonhaltija vastaa käyttöpaikkatietojen, mittaustietojen, tuotetietojen, laskurivien yms. toimittamisesta *datahubiin*. Datahubin vastuulla on välittää tiedot muuntumattomina myyjien käytettäväksi. Laskun sisällöstä vastaa aina asiakasta kohtaan laskuttava taho, vaikka laskun lähettäisi myyjä ja virhe perustuisi verkon antamiin vääriin tietoihin. Verkonhaltija vastaa myyjää ja datahubia kohtaan datahubiin antamiensa tietojen oikeellisuudesta. Verkonhaltija vastaa päättyneiden sopimusten mukaisten laskujen virheiden selvittämisestä nykyisten ohjeiden mukaan. Yhteislaskulla pitää näkyä tieto verkonhaltijasta.

Verkonhaltija on velvollinen toimittamaan datahubiin laskurivitietoja silloin, kun käyttöpaikan sopimuksille laskutustavaksi on ilmoitettu yhteislaskutus.⁸ Verkonhaltija ylläpitää datahubissa ajantasaiset hinta- ja tuotetiedot. Myyjä päättää siitä, kumpiin tietoihin hän perustaa yhteislaskunsa sekä vastaa ajantasaisten hinta- ja tuotetietojen noutamisesta – datahub ei ilmoita tietojen muuttumisesta suoraan myyjälle. Osapuolten tulee ennen laskurivitetietojen toimitusta antaa tätä varten tarvittava toimeksianto osapuolten käyttöliittymässä.

Kun laskutustapa on yhteislaskutus, datahubin pitää välittää myyjän saama laskutusosoitteen muutos verkonhaltijalle. Näin verkonhaltijalla on ajantasainen tieto asiakkaalta suoraan laskutettavia erillispalvelujen laskuja varten ja valmius laskuttaa asiakasta jakelusta, jos tämä myyjä suljetaan yhteislaskutuspalvelusta taikka myyjä tai asiakas päättää välisensä sopimuksen pohjalta luopua yhteislaskutuksesta.

Laskuttajan vaihduttua myyjästä takaisin verkonhaltijaksi ensimmäinen lasku tulee käytännössä paperilla tai sähköpostiin, jos se on asiakkaan ilmoittama laskutusosoite. Tämä tieto oikeasta laskutusosoitteesta välitetään datahubin kautta ja sen pitää olla koko ajan molemmilla ajantasainen.

Yhteislaskutuksessa verkonhaltija laskuttaa kutakin vastuualueellaan toimivaa myyjää täsmälleen kalenterikuukausittain. Yhteislaskutuksen *päälasku* voi sisältää veloituksia, jotka koskevat asiakkaiden käyttöä sekä kokonaisilta kalenterikuukausilta että kyseiselle kalenterikuukaudelle sattuneita asiakkaan sopimuksen al-

⁸ Sähkön vähittäismarkkinoiden liiketoimintaprosessit datahubissa, versio 28.9.2018, jakso 3.7.2 Laskurivitetiedot, s. 117

kamisesta tai loppumisesta johtuvia lyhyempiä jaksoja. Verkkoyhtiö toimittaa päälaskun tai päälaskuja kullekin myyjälle, riippuen verkkoyhtiön laskutusrytmyksestä tai mittaustietojen saatavuudesta eri asiakasryhmillä. Kunkin päälaskun erittely käsittää kyseisen päälaskun koskevat käyttöpaikat laskurivitietoineen. Myyjä voi tarkistaa laskun datahubin tiedoista. Verkonhaltijan on käytettävä laskutuksessaan Suomessa finanssialalla yleisesti käytössä olevaa ja yhteislaskutusta (vakuuksia) hallinnoivan järjestelmän osoittamaa sähköisen laskutuksen ajanmukaista mallia⁹.

Verkonhaltijan ei olisi pakko odottaa kaikkien yhteislaskutettavien asiakkaiden laskujen valmistumista, vaan voisi lähettää laskut myyjille useammassa erässä vaikkapa niin, että ensimmäiseksi lähtisi suurimpien ja esimerkiksi tehooperusteisessa laskutuksessa olevien asiakkaiden laskut käsittävä päälasku. Verkonhaltijan kannattaisi laskuja prosessoidessaan priorisoida yhteislaskutettavia asiakkaita oman riskinhallintansa näkökulmasta. Vastaavasti myös myyjällä olisi intressi laskuttaa edelleen omilta asiakkailtaan myynti ja jakelu mahdollisimman pian ja siksi saada isovolymisten asiakkaiden maksut pian.

Myyjä vastaa asiakkaan maksuhäiriöistä aiheutuvista luottotappioista. Verkonhaltija perii saatavansa myyjältä riippumatta asiakkaan maksusta myyjälle.

Myyjä saa verkonhaltijalta joka kuukausi laskun kaikista myyjän yhteislaskutuksessa olevien asiakkaiden käyttöpaikoista. Myyjän tulee maksaa verkkoyhtiön laskut maksuehdon mukaisesti kokonaisuudessaan. Myyjien noudatettavien maksuaikojen ja yhteislaskupalvelun katkaisuaikojen pitää olla säänneltyjä, jotta myyjä kohdellaan keskenään tasapuolisesti. Myyjän asiakkaalle tarjotut laskutusvaihtoehdot ja laskutusrytmi eivät koske/sido verkkoyhtiötä.

Maksu- ja katkaisuprosessia käsitellään luvussa 6.

Myyjän tulee olla ennen yhteislaskutuksen aloittamista rekisteröitynyt keskitettyyn yhteislaskutuksen vakuuksien ym. hallintajärjestelmään. Myyjän yhteystietojen jne. tulee olla aina ajan tasalla joko datahubin kautta tai suoraan ilmoitettuna. Tarvittava vakuus tulee olla luovutettuna. Yksittäinen verkonhaltija saa tiedon rekisteröityneen myyjän toiminnan aloittamisesta ja sopimusmuutoksista vastuualueellaan datahubin kautta toimitettavilla tiedoilla¹⁰. Työryhmä ehdottaa lainsäädännön valmistelun yhteydessä selvitettävien mahdollisia keskitetyn vakuudenhallintarekisterin ym. toteutustapoja ja toteuttajatahoja. Asiaa käsitellään tarkemmin jaksossa 6.3.

Yhteislaskupalvelun päättämisen edellytyksiä käsitellään verkonhaltijan riskinhallintaa koskevassa luvussa 6.

Verkonhaltija tiedottaa hinnanmuutoksista asiakkailleen suoraan ja omalla vastuullaan. Datahubin ja myyjän pitää saada verkolta tieto viimeistään samalla kun verkonhaltija lähettää asiakkailleen tiedon muutoksesta¹¹. Myyjä tarvitsee lisäksi samassa aikataulussa sähköpostitse tiedon hinnanmuutoksen perusteista ja vaikutuksista tyypillisiin asiakkaisiin, jotta tieto on asiakaspalvelun käytävissä asiakkaiden kysellessä.

Asiakas voi olla yhteydessä kumpaan tahansa, yhteydenoton saanut taho ohjaa oikealle vastuutaholle ja auttaa minkä voi. Myyjä osaa kertoa, mikä on yleisellä tasolla esimerkiksi aikajaotus jne., mutta vaikkapa hinnoittelun perusteet löytyvät verkonhaltijalta. Myyjä ei käytännössä voi tarjota hinnanmuutostiedon välityspalvelua laskujen tms. yhteydessä. Liittymäasiat jne. ”tekniset asiat” ovat selvästi verkonhaltijan vastuulla. Myyjä voi myös tarjota jakelutariffien optimointipalvelua. Tätä käsitellään tarkemmin jaksossa 9 Asiakaspalvelun työnjako.

Työryhmässä käytiin jonkin verran keskustelua siitä, tulisiko verkonhaltijan maksaa korvausta myyjälle tämän toteuttamasta laskutuspalvelusta. Tällaiseen ehdotukseen ei kuitenkaan päädytty. Verkonhaltijoille järjestelmä on pakollinen. Myyjälle menettely on vapaaehtoinen, joten myyjä voi valita asiakkaat, joille yhteislaskua tarjoaa ja hallita siten riskejään. Asiakkaan aiheuttaman luottoriskin todennäköisyys tai riskin suuruus voi olla harkintaperuste kieltäytymiselle yhteislaskupalvelusta. Verkonhaltijan tulee pitää yllä asiakaskohtainen laskutusjärjestelmä. Myyjien ei ole pakko tarjota yhteislaskua ja verkonhaltijan pitää pystyä laskuttamaan liittymät ym. tekniset palvelut.

⁹ Finvoice 3.0 sovellusohje: ”Päälasku on verkkoyhtiön myyntiyhtiölle lähettämä lasku, joka sisältää läpilaskutuspalvelun piiriin kuuluvien käyttöpaikkojen erillislaskujen summan maksamista varten. Erillislasku on päälaskun käyttöpaikka-kohtainen erittely, jonka tietoja myyntiyhtiö käyttää loppuasiakkaan laskuttamiseen.”

¹⁰ Sähköisen vähittäismarkkinoiden liiketoimintaprosessit datahubissa 28.9.2018; DH-910 – osapuolittiedot; DH-310 – uusi sopimus; DH-321 - myyntisopimuksen tietojen päivitys

¹¹ Sähköisen vähittäismarkkinoiden liiketoimintaprosessit datahubissa 28.9.2018; DH-710 - Tuotetiedon päivitys

Työryhmä ei tee ehdotuksia tai suosituksia ajalle ennen virallisen yhteislaskumenettelyn aloittamista. Yhteislaskutus tulisi voida aloittaa, kun datahub otetaan käyttöön, tai viimeistään piakkoin sen jälkeen.

6. Verkonhaltijan riskinhallinta

Lähtökohtaisesti jakeluverkonhaltijan saatavien riski muuttuu yhteislaskutuksen myötä. Laskuttaessaan jakelusta suoraan kultakin asiakkaalta verkonhaltijalla on riski kunkin asiakkaan maksukyvyystä tai -halusta. Usein verkonhaltijalla on kohtalaisen hyvä tuntuma vuotuisten luottotappioiden määrän suhteen ja tappiot seuraavat talouden yleisiä suhdanteita – mahdollisia yksittäisten isojen asiakkaiden aiheuttamia tappioita lukuun ottamatta.

Yhteislaskutuksessa asiakaslaskutuksen riskit siirtyvät kokonaan myyjälle, joten verkonhaltijalle ei enää olisi näihin (yksittäisinä pieniin) loppuasiakkaisiin liittyviä riskejä. Sen sijaan verkonhaltijalle muodostuu isoja riskejä yksittäisen myyjän mahdollisen maksukyvyttömyyden sattuessa.

Riskitilanteen muutos johtaa tarpeeseen säännellä vastuita entistä tarkemmin. On ratkaistava prosessi, jolla jakeluverkonhaltija voi sulkea yhteislaskutuspalvelustaan siihen liittyvien velvollisuuksien rikkomiseen (kuten maksulaiminlyöntiin) syyllistyneen myyjän – ja aloittaa itse asiakkaiden laskuttamisen jakelusta. Lisäksi on kehitettävä riittävät vakuusjärjestelyt myyjän maksulaiminlyöntien varalle. Näiden menettelyjen tulee olla riittävän turvaavat verkonhaltijoille sekä tasapuoliset ja läpinäkyvät myyjille. Menettelyn tulee olla lain-säädäntöön perustuva, joltain osin tarkennettuna Energiaviraston määräyksiin, esimerkiksi vakuustarpeen suuruuden laskukaavan osalta.

6.1. Yhteislaskun maksaminen määräaikana

Työryhmä ehdottaa, että verkonhaltijan laskutus myyjälle perustuisi aina kalenterikuukauden pituisiin laskutusjaksoihin. Tällä hetkellä verkonhaltijoilla ei ole tällaista velvoitetta yhteislaskujen ajoittamiseen, vaan nykyiseen läpilaskutukseen muodostettava lasku voisi käsittää vaikka ajan 16.2.-15.3. Yhtenäisen menettelytavan säätäminen pakolliseksi olisi tarpeellista sekä myyjien koko maassa saaman yhtäläisen palvelun että verkonhaltijoiden riskienhallinnan näkökulmista. Tämä on välttämätöntä erityisesti tehotuotteiden laskuttamiseksi, jotta myyjä voi muodostaa laskutusjakson tehomaksun asiakkaalle

Jakeluverkonhaltijan tulisi lähettää myyjien laskut liitteineen viivytyksettä, kuitenkin viimeistään laskutettavaa kuukautta seuraavan kuukauden 15. päivänä.

Myyjälle tulisi antaa aikaa päälaskujen maksamista varten 21 päivää verkonhaltijan sähköisen laskun lähettämisestä. Verkonhaltijan lasku ei voine erääntyä nopeammin mm. myyjän kassavirran huomioonin sekä laskutusvälin tihentymisen takia.

Verkonhaltijan laskutuksessa voi olla myös virheitä. On tärkeää, että selvät virheet voidaan myyjän reklamaation pohjalta tai muuten oikaista ilman maksulaiminlyönnin seuraamuksia. Huomautusajan tulee olla säännelty, lyhyehkö ja kytketty palvelun keskeytysprosessiin.

Myyjän tulisi esittää huomautuksensa laskun sisällöstä kahdeksan päivän kuluessa laskun lähettämisestä. Verkonhaltija korjaa tyypilliset yksittäisten käyttöjen hakuun liittyvät tarkistukset myyjän seuraavan kuukauden päälaskulla käyttöpaikan aikasarjojen kautta. Jos päälaskun muodostamisessa on kuitenkin tapahtunut suuren taloudellisen vaikutuksen aiheuttava virhe, verkonhaltijan pitää hyvittää se ja tehdä uusi tilalle eikä periä virheellistä laskua.

6.2. Yhteislaskutuspalvelun keskeyttäminen veloitteiden rikkomisen vuoksi

Verkonhaltijalle muodostuu intressi lopettaa yhteislaskutuspalvelu, jollei myyjä maksa verkonhaltijalle jakelusta viimeistään eräpäivänä tai ei tilitä asianmukaisesti asiakkaalle verkonhaltijan vakiokorvauksia. Olenaisia rikkomuksia olisivat myös todennetut:

- myyjän toiminnan laajentumisen takia vaaditun lisävakuuden antamisen laiminlyönti;

- myyjä laiminlyö toistuvasti hänelle kuuluvia yhteislaskutuksen asiakaspalveluvelvoitteita;
- myyjä ei tilitä verkonhaltijan laskuilla huomioituja hyvityseriä asiakkaille asianmukaisesti;
- reklamointioikeuden toistuva väärinkäyttö maksuajan pidentämiseksi sekä
- muut vastaavat verkonhaltijalle tai asiakkaille olennaista haittaa tai tappionvaaraa aiheuttavat myyjän vastuulle kuuluvien velvoitteiden rikkomiset.

Intressi puuttua tilanteeseen kulminoituu hetkeen, jolloin verkonhaltijan saatavat ovat ylittämässä verkonhaltijan hyväksi asetetun vakuuden arvon. Keskeytysprosessin ja vakuuden määrän sääntelyjen tulee olla siten parit, jotta samanaikaisesti prosessin kesto on riittävä myyjän tosiasiallista maksua ajatellen ja jotta vakuus on riittävä muttei ylimitoitettu prosessin keston nähden.

Myös verkonhaltija voi syyllistyä rikkomukseen, jolloin myyjällä tulee olla mahdollisuus irtautua yhteislaskutuksesta. Noin toimiva verkonhaltija voi rikkoa sähkömarkkinalakia, joten myyjä voi saattaa asian Energiaviraston tutkittavaksi. Tällaisiin tilanteisiin pitäisi varautua myyjien asiakkaidensa kanssa tekemissä yhteislaskutusta koskevilla sopimuksilla, tähän ei lainsäädäntöä tarvita. Myyjän tulee ilmoittaa yhteislaskutuksen päättymisestä datahubin kautta verkonhaltijalle ja asiakkaalle tämän kanssa tehdyn sopimuksen mukaisin irtisanomisajoin. Määräaikaisen sopimuksen tapauksessakin myyjä voi ilmoittaa yhteislaskutuksen päättymisestä. Tällainen tilanne tulisi voida katsoa sellaiseksi myyjän vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevaksi tekijäksi, että myyjä voisi muuttaa tältä osin määräaikaisen sopimuksen ehtoja määräaikaisuuden silti päättymättä. Jos myyjä on velvollinen korvaamaan asiakkailleen verkonhaltijan vastuulla yhteislaskutuksessa olevista virheistä, myyjällä on oikeus vaatia myyjän maksamaa vastaava korvaus verkonhaltijalta.

Jollei verkonhaltijan tilille ole tullut suoritusta eräpäivänä, verkonhaltija voi lähettää datahubissa olevaan laskutusvastaavan yhteyshenkilön sähköpostiosoitteeseen heti eräpäivän jälkeen muistutuksen, joka olisi samalla keskeytysvaroitus. Myyjällä olisi reagointiaikaa kolme pankkipäivää sähköisesti lähetetystä muistutuksesta (lähetyspäivä plus kolme pankkipäivää). Jollei verkonhaltija saa maksua tuossa ajassa, verkonhaltija voisi keskeyttää kyseisen myyjän yhteislaskupalvelun kyseisen verkon vastuualueella. Tämä tapahtuisi datahubille tehtävillä ilmoituksilla, jotka sopimustietojen päivityksen osalta pitää tehdä käyttöpaikkakohtaisesti ja osapuolten välisten valtuutusten osalta käyttöliittymän kautta. Myyntisopimuksen tiedot eivät tältä osin päivity automaattisesti datahubiin, mutta myyjällä ei ole enää oikeutta laskuttaa asiakasta. Verkonhaltija vastaisi itse ko. asiakkaiden jakelun laskutuksesta laskuttamattoman kuukauden alusta alkaen.

Yhteislaskutuksen keskeytysprosessin eli käytännössä laskutusvastuun siirron esimerkitapaus:

Verkonhaltija lähettää helmikuuta koskevan laskun maanantaina 10.3. vuonna X. Lasku erääntyy maanantaina 31.3. Myyjä laiminlyö helmikuun päälaskun maksamisen kokonaan tai osittain viimeistään eräpäivänä maanantaina 31.3. Verkonhaltija lähettää maksumuistutuksen, joka on samalla keskeytysvaroitus, tiistaina 1.4. Siinä verkonhaltija antaa myyjälle 3 työpäivää (eli keskiviikko 2.4. – perjantai 4.4.) aikaa korjata laiminlyöntinsä. Jollei maksua tapahdu tuossa ajassa, maanantaina 7.4. verkonhaltija ilmoittaa myyjälle tämän yhteislaskutuksen päättyvän sillä hetkellä menossa olevan kalenterikuukauden päättyessä. Tässä tapauksessa keskeytysaikataulun parina olevan vakuustarpeen määrittely perustuisi kolmen kuukauden laskutukseen.

Työryhmässä ajateltiin ensin, että yhteislaskutus päättyisi viimeisen verkonhaltijan myyjältä jo laskuttaman kuukauden loppuun. Silloin mahdollisesti kahden kuukauden laskutus verkonhaltijalta myyjälle jäisi maksamatta. Havaittiin kuitenkin, että myyjä voi asiakastaan kohtaan noudattaa esimerkiksi reaaliaikaista laskutusta eli hän laskuttaa asiakasta sekä myynnistä että jakelusta päivä- tai viikkokohtaisesti. Datahub tai verkonhaltija ei tiedä, mihin päivään asti myyjä on laskuttanut asiakasta – yhteislaskuttaako myyjä asiakkaita (tai joitain näistä) saatuaan päälaskut verkonhaltijalta vai laskuttaako tämä reaaliaikaisesti vaikkapa päivältä kerrallaan energiatiililtä tms. Jos myyjän laskutus on vaikkapa päiväkohtaista, myyjä on esimerkissä 7.4. jo ehtinyt laskuttaa asiakkaalta huhtikuuta. Nähtiin arvokkaaksi, että laskutusvastuu vaihtuu myyjän ja jakeluverkonhaltijan välillä aina niin, että laskutus katkeaa kuunvaihteeseen. Tämä perustuu toisaalta oletukseen, että ennakkolaskutus on kielletty, joten myyjä ei ole voinut laskuttaa asiakkailta yhtään pidemmältä aikaa.

Yhteislaskutuksen keskeytysprosessin ja verkonhaltijan erillislaskutukseen siirtymisen nopeus vaikuttaa vakuustarpeeseen. Vakuus tarvitaan siten kolmelta kuukaudelta. Jos edellisessä esimerkissä helmikuun päälaskun maksaminen on laiminlyöty, verkonhaltija lähettäisi keskeytysilmoituksen todennäköisesti huhtikuun

alussa. Kun ei tiedetä, miltä ajalta myyjä on laskuttanut, verkonhaltija laskuttaisi vielä maaliskuunkin myyjältä. Tämä johtaa korkeampaan vakuustarpeeseen kuin olisi, jollei tarvitsisi huomioida mahdollista reaaliaikaista laskutusta. Tässä tapauksessa voi olettaa, että verkonhaltija joutuisi ottamaan maksunsa sekä helmi- että maalisi- ja huhtikuun jakelun osalta hyväkseen asetetusta vakuudesta, jos myyjä on tullut maksukyvyttömäksi.

Jos myyjät laskuttaisivat aina vasta saatuaan verkonhaltijan päälaskun, se pienentäisi verkonhaltijan hyväksi vaadittavan vakuuden määrää ja ennakkolaskutuksesta mahdollisesti aiheutuvia riskejä asiakkaille. Tällaisen säännön huomiointi olisi myyjän käytännön laskutusprosessissa kuitenkin erittäin hankalaa sekä samalla rajaisi tarpeettomasti uudenlaisten palvelujen kehittämistä. Siksi sitä ei ehdoteta.

Koska yhteislaskutus on myyjälle vapaaehtoista, myyjä voi – asiakkaiden kanssa tekemiään sopimuksia kunniottaen – lopettaa niin halutessaan yhteislaskutuksen yksittäisen asiakkaan osalta, tietyn jakeluverkon vastuualueella tai kokonaan. Yhteislaskutuksen lopettaminen tapahtuu ilmoittamalla siitä datahubiin vastaavasti kuin yhteislaskutus aloitetaan eli laskutustapa muutetaan. Datahubissa on prosessit, joissa ilmoitetaan sopimustietojen päivittämisestä. Kyseiset prosessit sisältävät myös mahdollisuuden laskutustavan päivittämiseen. Yksittäisen asiakkaan yhteislaskutuksen lopettaminen vähentää luonnollisesti vastaavasti vakuustarvetta, muttei muuta myyjän ja verkonhaltijan välisiä suhteita perusteiltaan.

Verkonhaltijan luottotappioriskin hallinnassa tulee löytää tasapainoinen toimintatapa, jossa verkolla on tosiasialliset mahdollisuudet suojautua riittävästi luottotappioriskeiltä huomioiden, ettei asiakkaalla ole riskiä joutua maksamaan kahdesti jakelusta – joka riski hänellä nykyisessä läpilaskutuksessa on. Toimintamallissa tulee huomioida myös käytännön realiteetit. Yhteislaskutuksen keskeytyksen laukaisevalle yhteislaskutusrikkomukselle ei voida asettaa liian tiukkaa aikarajaa, jotta yhteislaskutus ei keskeydy turhaan sellaisissa tilanteissa, joissa myyjän maksulaiminlyönti ei ole tahallinen vaan johtuu jostakin virhetilanteesta laskun toimitus- tai maksuprosessissa. Myyjällä tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus selvittää, miksi suoritus ei ole mennyt perille ja maksaa suoritus verkolle ajoissa. Ehdotettu keskeytysprosessi on kuvattu edellä.

Jos yhteislaskutuspalvelu päättyy jonkin myyjän osalta, kyseisillä verkonhaltijoilla tulisi olla valmius aloittaa oma laskutus ja mahdollinen oma perintä mahdollisimman pian. Myyjä toimittaa juoksevasti asiakkaan laskutustiedot (laskutusosoite, laskutuskanava ja laskutustapa) datahubille ja tämä välittää sen edelleen verkonhaltijalle.

Yhteislaskutuspalvelun päättyttyä myyjän maksulaiminlyönnin seurauksena verkolta jää oletusarvoisesti saamatta kolmen kuukauden saatavat. Verkonhaltija perii näitä vain myyjältä tai tämän asettamasta vakuudesta. Verkonhaltija ei saa aloittaa perintää asiakkaalta kaksoismaksuriskin välttämiseksi. Näin tulee olla, vaikka verkonhaltijalla on asiakkaan kanssa sopimus.

Vaikka normaalista perintäprosessista poikkeava ehto saatavien valvonnassa aiheuttaa verkonhaltijalle ylimääräistä työtä, tämä on ainoa tapa, jolla verkonhaltijalle taataan mahdollisuus riittävän nopeaan reagointiin ja luottotappion rajoittamiseen.

Aikarajat tässä kuvatussa perintä- ja palvelun keskeytysprosessissa ovat minimirajoja. Verkonhaltija voi toimia hitaammin, mutta ottaa samalla riskin lisäluotosta aiheutuvasta luottotappiosta.

Myyjän pitää huolehtia siitä, että asiakasta on informoitu siitä, että joissain tilanteissa yhteislaskutus voi päättyä asiakkaasta riippumattomasta syystä. Vastuu tiedottamisesta asiakkaalle on lähtökohtaisesti myyjällä. Verkko voi kuitenkin halutessaan tiedottaa asiakkaalle itsekin muistaen oma neutraali ja syrjimätön asemansa.

Työryhmä selvitti eri vaihtoehtoja yhteislaskutuksen päättämiseen, kun myyjä on jättänyt maksamatta verkonhaltijan laskun joko kokonaan tai osittain (esim. jostain syystä yksittäisten asiakkaiden osalta): tulisiko yhteislaskutus voida lopettaa yksittäisen asiakkaan kohdalta, yksittäisen verkonhaltijan kohdalta vai kerralla koko maassa. Ensinnäkin yksittäisen tai yksittäisten asiakkaiden osalta tapahtuvaa yhteislaskutuksen keskeyttämistä ei nähty tarpeelliseksi. Toiseksi koko maassa tapahtuva yhteislaskutuksen lopettaminen koettiin liian ankaraksi seuraamukseksi. Pääsäännön tulisi olla, että jakeluverkonhaltija keskeyttää myyjän yhteislaskutuspalvelun itse kärsimänsä sopimusrikkomuksen perusteella omaan tahtiinsa. Myyjä ei ole välttämättä esimerkiksi laiminlyönyt maksuvelvollisuuksiaan muille verkonhaltijoille, joten verkonhaltijakohtainen keskeyttäminen on perusteltua.

Jollei myyjä täytä keskitettyä vakuudenhallintajärjestelmää vastaan olevaa kokonaisvakuuden asettamista koskevaa velvollisuuttaan, keskeytys koskisi myyjän yhteislaskutusta kaikkien jakeluverkkojen osalta. Silloin keskitetty vakuudenhallintayksikkö ilmoittaisi keskeytyksestä sekä myyjälle että kaikille jakeluverkonhaltijoille, joiden vastuualueella myyjä on yhteislaskuttanut.

Verkonhaltija aloittaa asiakkaan laskuttamisen seuraavasta kuunvaihteesta sen jälkeen, kun verkkonhaltija on ilmoittanut myyjälle yhteislaskun päättyvän. Näin ollen myös datahubin merkintä laskutusstatuksen muutoksesta tulee voimaan vasta kuunvaihteesta. Myyjän suorittaman ennakkolaskutuksen kiellon tarkoitus on välttää tilanteita, joissa myyjän toiminnan päättyessä verkkonhaltija laskuttaisi tosiasiaa samaa ajanjaksoa kuin josta myyjä olisi jo ennakkolaskuttanut.

Kun verkkonhaltija jatkaa laskuttamista yhteislaskutuksen jälkeen omana toimintanaan, palautuu asiakas siihen laskutusrytmiin, joka hänellä oli voimassa ennen yhteislaskutusta. Jollei tätä koskevaa sopimusta ole voimassa tai sellaista ehditä tässä välissä tehdä, käytetään verkkonhaltijan määrittämää oletusarvoista laskutustiheyttä.

6.3. Vakuudet yhteislaskutustilanteissa

Tasapuolisiksi ja riittävän turvaaviksi muttei ylimitoitetuiksi koetuilla vakuusjärjestelyillä on todennäköisesti keskeinen vaikutus yhteislaskutuksen onnistumisen ja hyväksyttävyyden kannalta. Työryhmä suosittelee työ- ja elinkeinoministeriötä ottamaan huomioon seuraavia näkökohtia harkitessaan yhteislaskutuksen vakuusjärjestelyä koskevaa sääntelyä. Työryhmä ei tee varsinaisia ehdotuksia kilpailuoikeudellisista syistä.

Asiakkaan antamista vakuuksista on määräykset voimassa olevissa ja mm. kuluttajaviranomaisten kanssa neuvotelluissa alan yleisissä sopimusehdoissa, kuten sähkönmyyntiehdoissa. Yhteislaskutustapauksessa myyjä harkitsee aina vakuuden tarpeen asiakaskohtaisesti. Erityisesti kuluttajan asemassa olevien asiakkaiden osalta vakuuden vaatimisedellytykset ovat tiukat eikä niihin tässä esitetä muutoksia.

Myyjän tulee voida vaatia yhteislaskutustapauksista vakuus, joka kattaa sekä myynnin että jakelun laskutuksen mukaisia saatavia. Tämä vaatii sääntelymuutoksen lisäksi todennäköisesti muutoksen nykyisiin sähkönmyyntiehtoihin. Verkonhaltija ei voi vaatia yhteislaskutustapauksissa asiakkaalta vakuutta, toisin kuin laskuttaessaan tältä suoraan.

On huomionarvoista, ettei myyjälle ehdoteta velvollisuutta tarjota yhteislaskutusta kaikille. Näin ollen myyjä voi rajata riskejään paitsi vakuuksia vaatimalla myös olemalla tarjoamatta yhteislaskupalvelua korkeariskisiksi arvioimilleen asiakkaille. Verkonhaltijalle ehdotetaan velvollisuutta tarjota yhteislaskutusta kaikille sitä haluaville myyjille. Tämän velvollisuuden vastapainoksi verkot tarvitsevat mahdollisuutta saada riittävät vakuudet myyjiltä¹².

Verkonhaltijan saatavien turvaamiseksi myyjien tulee luovuttaa esimerkiksi Energiaviraston määräyksessä esitettävällä laskukaavalla määritettävän suuruinen turvaava vakuus (pankkitakaus). Vakuuden määrä tulisi määrittää kuukausittain suhteessa myyjän yhteislaskutettavan verkkopalvelun euromääräiseen volyyymiin sekä aikaan, joka kuluu laskutusjakson alusta siihen hetkeen, josta alkaen sallittua nopeinta aikataulua noudattaen laskuttava ja huomauttava verkkonhaltija voi keskeyttää yhteislaskutuspalvelun. Käytännössä tämä edellä kuvatun keskeytysprosessin pohjalta tarkoittaisi kolmen kuukauden ajalta kertyvää laskua vastaavaa

¹² Vertailukelpoisten maiden tilanne tai suunnitelmia:

- Hollannissa vakuuksia ei käytetä tässä tilanteessa, mutta sen sijaan sääntelyviranomaisen on taannut jakeluverkonhaltijoille, että nämä saavat huomioida mahdolliset luottotappionsa asiakkailtaan perittävässä tuloraameissa. Suomessa ei voine olettaa tällaista jakeluverkon asiakkaiden kollektiiviseen vastuuseen perustuvaa ratkaisua.
- Viron vapaaehtoisessa yhteislaskutuksessa on käytössä verkkonhaltijan laskuttama 1,1 kuukauden suuruinen ennako kaikilta myyjiltä yhteislaskutettavan jakelun määrään verrattuna. Vaikutus on vakuutta vastaava.
- Tanskassa luottokelpoisuudeltaan heikkojen myyjien tulee antaa verkkonhaltijalle vakuus.
- Norjassa verkkonhaltija vaatii vakuutta nykyisin alan suosituksen pohjalta. Tulevasta ratkaisusta ei ole tietoa.
- Ruotsin suunnitelmissa vakuuteen pyritään, mutta järjestelyt lienevät edelleen auki. Ala on toivonut keskitettyä vakuudenhallintajärjestelmää ja säädöspohjaista vakuuden suuruuden ja tarpeen määrittelyä. Viranomaisen ehdotuksen mukaan kantaverkkoyhtiö perisi tariffissaan ne kustannukset, jotka luottotappiotilanteessa ylittäisivät verkkonhaltijoiden hyväksi annetut vakuudet.

vakuutta. Myyjän tulee myynnin volyymin kasvaessa luovuttaa tarvittaessa lisää vakuutta, vastaavasti vakuuksien hallintajärjestelmä palauttaa tarpeetonta vakuutta.

Työryhmä ehdottaa, että syrjivien vaikutusten välttämiseksi vakuus tulisi pyytää kaikilta yhteislaskuttavilta myyjiltä.

Työn aikana harkittiin myös vaihtoehtoa, jossa vakuutta vaadittaisiin vain sellaisilta myyjiltä, joiden luotto-luokitus alittaa jonkin tietyn tason. Tässä vaihtoehdossa todettiin kuitenkin syrjivyyriskejä.

Kaikilta myyjiltä vaadittava vakuus olisi kilpailupoliittisesti suotuisa koskiessaan myös ns. toimitusvelvollisia myyjiä.

Myyjän tulee olla ennen yhteislaskutuksen aloittamista rekisteröitynyt keskitettyyn yhteislaskutuksen vakuuksien ym. hallintajärjestelmään.¹³ Myyjän yhteystietojen jne. tulee olla aina ajan tasalla joko datahubin kautta tai suoraan ilmoitettuina. Tarvittava vakuus tulee olla luovutettuna. Yksittäinen verkkonhaltija saa tiedon rekisteröityneen myyjän toiminnan aloittamisesta vastuualueellaan datahubin kautta toimitettavilla tiedoilla. Työryhmä ehdottaa lainsäädännön valmistelun yhteydessä selvitettävän keskitetyn vakuudenhallintarekisterin ym. toteutustapoja ja toteuttajatahoja.

Vakuuksien hallinta olisi työryhmän arvion mukaan tehokkainta järjestää valtakunnallisesti keskitetyssä datahubia hyödyntävässä, säädösperusteisessa **vakuuksien hallintayksikössä**. Kantaverkonhaltijan tai muun tahon vaihtoehtona toteuttajana voisi olla jakeluverkonhaltijoiden perustama yhteinen yritys, johon osallistuminen olisi pakollista. Tässä vaihtoehdossa järjestelmän kustannukset olisivat jakeluverkonhaltijoiden näkökulmasta ehkä paremmin kontrollissa, mutta uuden pakollisen organisaation luominen tai säätäminen pakolliseksi ei sekään olisi yksinkertaista. Sellaisesta tulisi säätää laissa. Vakuudenhallintayksiköllä tulisi joka tapauksessa olla toimiva rajapinta datahubin kanssa.

Keskitetty vakuudenhallinta helpottaisi huomattavasti niin jakeluverkonhaltijoiden kuin myyjien toimintaa verrattuna kunkin verkkonhaltijan erikseen toteuttamaan vakuuksien hallintaan. Tällöin olisi käytössä myös selkeät, yhteiset laskenta- ym., kriteerit perustuen myyjän yhteislaskutettavan verkkopalvelun laskutuksen volyymiin (euroissa) sekä yhteislaskutuspalvelun keskeyttämiseen kuluvaan aikaan. Datahub (tai vakuuksien hallintayksikkö datahubilta saamiensa tietojen pohjalta) pystyisi laskemaan automaattisesti ja keskitetysti jokaisen myyjän vakuustarpeen ajantasaisen suuruuden.

Vakuutta realisoitaessa verkkonhaltijat saisivat suorituksena saatavalleen sen verran kuin mikä Energiaviraston määräämän laskentasäännön mukaan sinä kuukautena on kunkin verkkonhaltijan vakuusvaade.

Työryhmällä ei ole ollut mahdollisuutta teettää laskelmia vakuushallinnan eri vaihtoehtojen kustannuksista, esimerkiksi vertaamalla toisiinsa hajautettua, kunkin verkkonhaltijan hoitamaa vakuushallintaa, keskitettyä vakuushallintaa taikka vakuudetonta järjestelmää ja jakeluverkkojen tuloregulaation kautta hallittua tai yksittäisen verkkonhaltijan taakaksi jäävää luottotappioriskiä. Vaihtoehtojen vaikutuksia tulisi punnita jatkovalmistelussa.

Keskitetty vakuudenhallintajärjestelmä vaatii oman kehitystyönsä.

Pohjoismaista sähkökaupan taseselvitystä hoitava eSett Oy vaatii tasevastaavilta vakuutta turvaksi vastapuoliriskiä vastaan. NBS:n käsikirjassa¹⁴ todetaan:

”Vakuus voidaan asettaa käteismuodossa, ensi vaatimuksesta maksettavana takuusitoumuksena tai näiden yhdistelmänä. Käteisvakuudet on säilytettävä pankissa, jonka eSett on hyväk-

¹³ Prosessi olisi pääpiirteissään:

1. myyjä ilmoittautuu datahubiin osapuoleksi, tekee palvelusopimuksen datahubin kanssa sertifioituneen ja siinä yhteydessä toimittaa yhteystietonsa.
2. myyjä liittyy vakuudenhallintajärjestelmään ja maksaa vakuuden
3. jakeluverkonhaltija saa tiedon tästä vakuudenhallintayksiköltä ja valtuuttaa myyjän datahubissa vastaanottamaan laskurivitiedot
4. tämän jälkeen myyjä ja jakeluverkonhaltija voivat ilmoittaa käyttöpaikkakohtaisesti sopimusmuutoksia.

¹⁴ eSettin Pohjoismaisen taseselvityksen käsikirja, Ohjeet ja säännöt markkinaosapuolille, 13.4.2018. s. 89, jakso ”9.2 Vakuusjärjestelyt”

synyt taseselvityksen selvityspankiksi, samalla pankkitilillä (jota kutsutaan myös ”selvitystiliiksi”), jota käytetään tasevastaavan laskutustilinä. Tasevastaavan tulee allekirjoittaa eSetin määrittelemä vakuustilisopimus, jolla eSetille luovutetaan tarvittava oikeus tilin varojen siirtämiseen tarvittaessa. Pankkitakauksen tulee olla ehdoton, peruuttamaton, heti vaadittaessa maksettava ja hyväksytyyn selvityspankin myöntämä.”

6.4. Ennakkolaskutus asiakkaalta

Alalla asiakassuhteiden pääsääntönä on ollut, että lasku lähetetään toteutuneeseen kulutukseen perustuen laskutettavan jakson päätyttyä. Tämä tarkoittaa samalla, että niin sähkön myynnissä kuin jakelussa asiakas saa luottoa palveluntarjoajaltaan. Todennäköisesti jälkikäteen laskutus on myös se menettely, jota asiakkaat odottavat tai johon he ovat ainakin tottuneet. Julkisuudessa olleista tapauksista on voinut päätellä, että sähköasiakkaat ovat yllättyneet ainakin joissain tapauksissa, joissa myyjä on soveltanut ennakkolaskutusta, vaikka siitä olisi mainittu myyntipuhelussa ja sopimusvahvistuksessa. Myös ennakkolaskutuksen sääntelyn osalta tuodaan tässä raportissa esille eräitä huomionarvoisia seikkoja kuitenkin tekemättä täsmällisiä ehdotuksia. Asia jätetään virkavalmisteluun kilpailuoikeudellisista syistä.

Ennakkolaskutusta voidaan käyttää periaatteessa kahta tarkoitusta varten: (1) luottotappioriskin hallitsemiseksi taikka (2) palveluntarjoajan kassatilanteen hallitsemiseksi.

Ensimmäisessä tapauksessa kyse on vakuuden kaltaisesta ratkaisusta. Alan yleisissä sopimusehdoissa ennakkomaksu onkin rinnastettu vakuuteen. Toisin sanoen turvaavaa ennakkomaksua on voinut pyytää vakuuden sijasta, jos vakuuden vaatimisen sopimusehdoissa mainitut edellytykset ovat täyttyneet. Tällöin erillistä vakuutta ei tarvitse toimittaa. Ennakkolaskutus ei ole tässä raportissa tarkoitettussa mielessä vakuutta vastaava ennakkomaksu.¹⁵ Toisessa tilanteessa esimerkiksi sähkönmyyjä tavoittelisi korko- ja maksuvalmiusetua keräämällä asiakkaiden maksut tililleen ennen omia maksusuorituksiaan esimerkiksi tukkusähköstä ja asiakkaidensa jakelumaksuista. Edun taloudellinen merkitys voi olla huomattava. Heikossa taloudellisessa tilanteessa olevan myyjän kannalta voi olla erittäin houkuttelevaa saada asiakkaitaan ennakkolaskutukseen.

Erytisen houkuttelevaa heikossa taloustilanteessa olevan myyjän kannalta (ja vaarallista asiakkaalle) olisi laskuttaa asiakkaita ennalta myynnin ohella myös jakelu ja maksaa se verkon laskutusrytmissä aina mittausjakson jälkeen. Tällaiselle myyjälle etukäteen maksava asiakas ottaa riskin myyjän maksukyvyttömyydestä: jos kyse on sähkönmyynnistä, asiakas voi myyjän konkurssin jälkeiseltä ajalta joutua maksamaan jollekin toiselle myyjälle sähköstä toistamiseen.

Työryhmä suhtautui kielteisesti jakelun osuuden ennakkolaskutukseen yhteislaskutuksen lisäksi nykyisin sääntelemättömässä läpilaskutuksessa. Epäsuotavaa ennakkolaskutusta voisi olla, jos jakelun osuutta laskutetaan asiakkaalta ennen kuin sähkö on kulutettu (esim. kuukaudelta etukäteen).

Toinen mahdollinen, tiukempi lähestymistapa olisi se, että asiakkaan laskutus tulisi perustaa aina jakelun osalta verkonhaltijan (datahubin kautta) toimittamiin tietoihin jo toteutuneesta kulutuksesta. Laskutuskynnys voisi olla esimerkiksi, kun myyjä on saanut verkonhaltijalta datahubin kautta mittautiedot. Työryhmän käsityksen mukaan tässä kappaleessa kuvatut, vaikkapa päivä kerrallaan tapahtuvat, lähes reaaliaikaiset laskutustavat pitää sallia.

Suosittelomme työ- ja elinkeinoministeriölle harkittavaksi sähkön vähittäismarkkinoiden yhteislaskutuksessa tapahtuvan jakelun ennakkolaskutuksen tarkkaan rajatun kiellon säätämistä. Rajauksessa on huomiotava, että yhteislaskutettavan myyjän on voitava vakuuden vaatimisedellytysten täytyessä sen sijasta jatkosakin käyttää *ennakkomaksua*.

Ennakkolaskutuksen mahdollinen kieltäminen ei saa myöskään rajoittaa tuotekehitystä niin, että esimerkiksi keskimäärin kulutuksen jälkeen tai samaan aikaan tapahtuva kiinteämääräinen veloitus sähköstä ja mahdollisesti muista palveluista pitää olla mahdollinen.

¹⁵ Sähkönmyyntiehtot SME 2014 kohta 3.12. ”Tässä luvussa tarkoitettua ennakkomaksusta tai kohdassa 3.11 tarkoitettua ennakosta ei ole kyse, jos käyttäjä valitsee valittavissaan olevista erilaisista sähkötuote- tai maksutapavaihtoehtoista sellaisen, johon kuuluu etupainotteinen maksujärjestely.”

7. Yhteislaskutuksen arvonlisäverotus

Verkonhaltija laskuttaa yhteislaskulla myyjää asiakkaan saamasta verkkopalvelusta. Yksinkertaisin (mutta ei välttämättä lainmukainen) ratkaisu olisi ilmeisesti se, että verkkonhaltija lisäisi myyjälle tekemäänsä laskuun arvonlisäveron, kirjaisi sen velaksi ja tilittäisi sen aikanaan valtiolle. Vastaavasti myyjä maksaisi arvonlisäveron verkkonhaltijalle, kirjaisi arvonlisäverosaatavan sekä laskuttaisi asiakkailtaan arvonlisäverot. Yhteislaskutettavan jakelun osalta myyjä ilmoittaisi käytännössä yhtä suuret määrät maksettavaa ja vähennettävää arvonlisäveroa, joten jakelun osalta myyjä ei tilittäisi valtiolle arvonlisäveroa.

Tilanne on kuitenkin ongelmallinen, koska asiaan on olemassa kaksi toisistaan poikkeavaa arvonlisäverotuksen asiantuntijoiden kantaa. Arvonlisäverolainsäädännön ongelma tulee siitä, katsotaanko myyjän myyvän sähkönjakelua vai ei – jälkimmäisessä tapauksessa myyjälle ei muodostuisi arvonlisäverovelvollisuutta.

Tapahtuman voi tulkita asiakkaalta olevan saatavan siirroksi verkkonhaltijalta myyjälle. Alkuperäisellä palvelun myyjällä (verkkoyhtiöllä) tulee olla esittää loppuasiakkaan kannalta alkuperäinen myyntitosite, mikä tulee huomioida järjestelmäteknisesti. Alkuperäinen myyntitosite olisi tässä tulkinnassa loppuasiakkaan tuotetietojen perusteella luotu asiakaskohtainen erillislasku, ei myyjäyhtiölle lähetetty päälasku.

Nykyisin tyypillisesti samassa järjestelmäkannassa toimivat jakelu- ja myyntiyhtiö koostavat myyjän nimissä yhden laskun ja tarvittava rahansiirto hoidetaan arvonlisäverottomalla dokumentilla, jolla vain hoidetaan pankkitililtä toiselle verkkonhaltijalle kuuluva rahamäärä (liikevaihto + arvonlisävero). Kuitenkin kun kyse on eri järjestelmäkannoissa toimivista ei-konsernityhtiöistä, toimitaan tyypillisesti jakson alussa kuvatulla tavalla.

Arvonlisäverolainsäädäntö ei työryhmän käsityksen mukaan anna asiassa yksiselitteistä ohjetta. Nykyinen tilanne, jossa eri toimijat käyttävät erilaisia laskutus- ja kirjauskäytäntöjä, ei voi jatkua yhteislaskutuksen yleistessä. Asiassa tarvitaan siksi varmuus oikeasta menettelystä.

Työryhmä suosittelee, että lainvalmistelun yhteydessä pyydetään ennakkoratkaisua Verohallinnolta¹⁶.

Työryhmä ei ehdota muutoksia sähköverovelvollisuuteen.

8. Tiedonvaihdon kehittämistarpeet

Verkonhaltijat tulee velvoittaa lähettämään yhteislaskutettavien tehotuotteiden ja erillislaskutettavien palvelujen laskutustiedot laskuriveillä datahubiin.

Tehotuotteiden komponenttien harmonisointi helpottaisi tällaisen jakelutuotteen valinneiden asiakkaiden yhteislaskujen muodostamista.

Datahub välittää jakeluverkonhaltijoilta myyjille tiedot, jotka mahdollistavat myös ns. tehotuotteiden mukaisen hinnoittelun välittymisen myyjän toteuttamille asiakaslaskuille.

Myyjä hakee (automaattisesti) tiedot hänelle saapuneesta uudesta käyttöpaikkakohtaisesta laskurivistä edellyttäen, että myyjän status ko. asiakkaan osalta yhteislaskuttavana tahona on kirjattu datahubiin.

Tehotuotteiden laskutus edellyttää, että verkkonhaltijoiden päälaskut erillislaskuineen muodostetaan aina tarkalleen kalenterikuukaudelta.

9. Asiakaspalvelun työnjako

Asiakas on ensisijaisesti yhteydessä myyjään. Vastuu asiakaspalvelusta jakautuu kunkin yhteydenottotyyppin luonteen mukaisesti myyjälle tai verkolle.

Myyjän vastuulle kuuluvia asiakaspalvelun ja viestinnän teemoja ovat:

- laskutukseen, maksamiseen ja perintään liittyvä asiakaspalvelu
- sähkön myyntituotteen hinnanmuutokset ja muut sopimusehtomuutokset

¹⁶ <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/47819/ennakkoratkaisuhakemuksen-tekeminen-ja-siihen-annettava-paatos/#2.3-arvonlis%C3%A4vero>

- myyntisopimukset ja niitä koskevat vahvistusilmoitukset
- mittaus- ja laskutusvirheistä ilmoittaminen
- kulutusraportointi
- laskutustavan tai -rytmin muutokset (esim. siirtyminen paperilaskusta e-laskuun).

Verkonhaltijan vastuupiiriin kuuluu taas viestintä ja asiakaspalvelu mm. näistä asioista:

- verkkopalvelut ja verkkopalvelun hinnoittelun muutokset perusteluineen, liittymäpalvelut, tekninen neuvonta, kaapelinäyttöpalvelu, puunkaato-neuvonta, jne.
- verkkonhaltija lähettää omat sähköverkkosopimusvahvistuksensa myyjän ilmoituksen pohjalta ja tekee mm. liittymissopimukset
- verkkonhaltijan tulee informoida jakeluhinnoittelun muutoksista samalla myyjiä kuin asiakkaitakin
- asiakkaiden varautuminen verkon keskeytystilanteisiin
- suunnitellut keskeytykset
- keskeytystilanteiden aikainen viestintä mm. häiriökeskeytyksen alkamisesta, korjaustöiden etenemisestä ja häiriötilanteen päättymisestä
- vakiokorvauksiin, vikalaskutuksiin ja verkkopalveluhyvityksiin liittyvä asiakaspalvelu
- mittarin vaihto- tai huoltotarpeet
- mittausvirheiden tekninen käsittely asiakkaan kanssa
- sopimuksettomasta tilasta ilmoittaminen asiakkaalle toimialan menettelyohjeiden mukaan.

Verkonhaltijalla on velvollisuus päivystävän vikapalvelun ylläpitoon, myyjällä ei. Verkon yhteystiedot tulee olla saatavilla myyjän puhelinpalvelusta sen auki ollessa, myyjän laskuilla ja yleisesti verkkoyhtiön asiakasviestinnässä.

Yhteislaskutuksessa verkkonhaltijan pitää voida luottaa siihen, että myyjä todella huolehtii asiakaspalvelusta vastuullaan olevissa asioissa. Esimerkiksi myyjän epäselvä laskutus ei saa johtaa suureen määrään asiakailta tulevia vaatimuksia mittarien virheiden tms. selvittelyistä verkkonhaltijalle. Samaan aikaan voi olettaa, että kun verkkonhaltijalla on edelleen suoraan omassakin laskutuksessaan olevia asiakkaita, tällä säilyy kannuste huolehtia jakelupalvelun, ml. esimerkiksi mittauksen, laadusta.

10. Suositukset

Työryhmä suosittaa, että **työ- ja elinkeinoministeriö** valmistelisi vapaaehtoista yhteislaskutusta koskevan lainsäädännön. Lainvalmistelu kytkeytyisi työ- ja elinkeinoministeriön älyverkkotyöryhmän ehdottamaan sähkömarkkinalain uudistusaikatauluun. Lainmuutoksen tuloksena kaikilla myyjillä olisi verkkonhaltijasta riippumatta yhtäläiset edellytykset tarjota asiakkaille yhteislaskuja.

Lain tasolla tulisi säätää jakeluverkonhaltijan, myyjän, asiakkaan ja datahubin sekä ehdotettavan keskitetyn vakuudenhallintayksikön tai keskitetyn yhteislaskupalveluyksikön keskeiset oikeudet ja velvollisuudet, kuten liittyen toimijoiden välisiin vakuuksiin, asiakkaiden ennakkolaskutuksiin sekä toimijoiden välisiin tilityksiin (maksuaikatauluun) ja palvelun keskeyttämiseen. Mm. vakuusvaateiden osalta raportissa on identifioitu ongelmia, joihin työryhmä ei ole katsonut kilpailusystä voivansa tehdä ehdotusta, mutta ministeriön tulisi ottaa asiaan kantaa konsultoituaan sidostahoja.

Myyjä ja asiakas sopivat sähkönmyyntisopimuksessa tai erillisessä sopimuksessa, että myyjä ottaa vastatakseen yhteislaskujen muodostamisesta, laskutuksesta, perinnästä jne. noudattaen soveltuvilta osin yleisiä sähkönmyyntiehtoja. Yhteislaskutuksen aloittaminen ei vaatisi asiakkaan ja verkkonhaltijan välisen sopimuksen muuttamista, mutta tieto on toki muutettava datahubin sopimustietoihin. Alan yleisissä sopimusehdoissa tulee varautua sekä erillis- että yhteislaskutukseen, joiden välillä pitää voida tarvittaessa vaihtaa joustavasti.

Koska yhteislaskutus on myyjälle vapaaehtoista ja verkkonhaltijalle pakollista, myyjän tulee laskuttaa verkkonhaltijan puolesta laskuttamansa erät sellaisinaan lisäämättä laskutuslisiä tai palkkioita verkkopalvelua koskevia eriä käsittelevään laskuerittelyyn.

Työryhmä suosittelee poistamaan sähkömarkkinalaista kokonaistoimitusta koskevan säännöksen. Kaikilla asiakkailta tulisi olla myynti- ja verkkosopimus erikseen ja kaikilla myyjillä olisi samat velvoitteet mm. verkkonhaltijoita kohtaan – koskipa asiakasta sähkömarkkinalaissa säädetty toimitusvelvollisuus ja riippumatta

siitä, sovelletaanko yhteislaskutusta vai ei. Siirryttäessä kokonaistoimituksesta erillisiin myynti- ja verkkosopimuksiin myyjä ja verkonhaltija vahvistaisivat asiakkaalle uudet erilliset sopimukset täysin muuttamattomien vanhojen ehdoin. Tässä yhteydessä asiakkaalla ei olisi oikeutta irtisanoa määräaikaista sopimusta.¹⁷

Suurimmat haasteet yhteislaskutuksessa liittyvät myyjän ja jakeluverkonhaltijan väliseen suhteeseen. Lainsäädäntöön ja määräyksiin pohjautuvien menettelyjen tulee olla kaikilla verkonhaltijoilla samat eri myyjille – tasapuoliset ja syrjimättömät.

Työryhmän käsityksen mukaan tarvetta yksittäisten verkonhaltijoiden ja myyjien välisille sopimuksille ei jää, kunhan yhteislaskutuksen säännöt on määritelty lainsäädännössä ja **Energiaviraston** antamissa määräyksissä riittävän tarkasti. Kunkin verkonhaltijan ja myyjän välisten kahdenvälisen sopimusten tarkoittaman verkoston välttäminen olisi myös taloudellista ja varmistaisi yhteislaskutuspalvelun syrjimättömyyttä.

Myyjän tulee rekisteröityä (tehdä sopimus) liittymisestä vakuudenhallintajärjestelmään ja keskitettyyn yhteislaskutuspalveluun. Keskitetyn järjestelmän tulee olla yhteydessä datahubiin joko sen elimellisenä osana ja kantaverkkoyhtiön hallinnoimana tai niin, että järjestelmää ylläpitäisi verkkoyhtiöiden yhteisesti omistama yhtiö, jolla olisi rajapinta datahubiin.

Energiaviraston tarkentaville määräyksille vaihtoehtoinen menettely voisi olla se, että Energiavirasto vahvistaisi jakeluverkonhaltijoiden ehdottamat kaikille verkonhaltijoille yhdenmukaiset yleiset sopimusehdot. Niiden tulisi mahdollistaa koko maassa samat menettelyt verkonhaltijan ja myyjän väliselle palvelulle. On selvä, että yhteislaskutuksen yksityiskohtaisia pelisääntöjä joudutaan ajan mittaan muuttamaan. Tästä näkökulmasta ei liene suurta eroa sillä, tuleeko muuttaa Energiaviraston antamaa määräystä vai Energiaviraston vahvistamia yleisiä sopimusehtoja. Lisäksi sopimusehtojen tulisi olla samat kaikilla verkonhaltijoilla. Työryhmä suosittaa, että lakia (tai mahdollisesti lisäksi asetusta) tarkempia määräyksiä annettaisiin viraston määräyksellä.

Työryhmän ehdotusten mukaan verkonhaltijan laskutus myyjälle perustuisi aina kalenterikuukauden pituisiin laskutusjaksoihin. Tarvittaessa liitetään päälaskuille edellisiä laskuja koskevia korjauksia. Verkonhaltija lähettää yhden tai useamman päälaskun liitteineen myyjälle, viimeistään aina seuraavan kuukauden 15. päivänä. Työryhmän käsityksen mukaan verkonhaltijan tulisi laskuja prosessoidessaan priorisoida yhteislaskutettavia asiakkaita, myös oman riskinhallintansa näkökulmasta.

Myyjän tulisi maksaa päälaskut 21 päivän maksuajassa verkonhaltijan laskun lähettämisestä. Reklamointiaikaa myyjällä olisi kahdeksan päivää. Jollei verkonhaltijan tilille tule suoritusta, muistutus, joka olisi samalla keskeytysvaroitus, lähtisi heti eräpäivän jälkeen. Myyjällä olisi reagointiaikaa kolme pankkipäivää sähköisesti lähetetystä muistutuksesta. Jollei verkonhaltija saa maksua tuossa ajassa, verkonhaltijan pitää voida keskeyttää kyseisen myyjän yhteislaskutuspalvelun kyseisen verkon vastuualueella datahubille tehtävillä ilmoituksilla. Laskutusvastuu vaihtuisi yhteislaskutuspalvelun päättymistä seuraavan kalenterikuukauden alusta.

Yhteislaskutuspalvelu tulisi voida keskeyttää myös muun palveluun kohdistuvan olennaisen rikkomuksen takia.

Verkonhaltijan saatavien turvaamiseksi kaikkien myyjien tulee luovuttaa esimerkiksi Energiaviraston määräyksessä esitettävällä laskukaavalla määritettävän suuruinen turvaava vakuus (esim. pankkitakaus). Vakuuden määrä tulisi määrittää kuukausittain suhteessa myynnin volyymiin sekä aikaan, joka kuluu laskutusjakson alusta siihen hetkeen, kun säädetyssä aikataulussa laskuttava ja huomauttava verkonhaltija voi keskeyttää yhteislaskutuspalvelun. Käytännössä tämä työryhmän ehdotusten pohjalta tarkoittaisi kolmea kuukautta. Työryhmä ehdottaa, että syrjivien vaikutusten välttämiseksi vakuus tulisi pyytää kaikilta yhteislaskutavilta myyjiltä. Vakuuksien hallinta tulisi järjestää valtakunnallisesti keskitetysti esimerkiksi kantaverkonhaltijan yhteydessä ja datahubin kanssa läheisessä yhteistyössä toimivassa vakuuksien hallintayksikössä.

Työryhmä suosittaa, että yhteislaskutusjärjestelmästä sulkeminen voisi tapahtua verkonhaltijakohtaisesti kyseiseen verkonhaltijaan kohdistuneen maksulaiminlyönnin tai muun rikkomuksen perusteella.

Yhteislaskutusta koskevan lainvalmistelun yhteydessä on syytä tarkastella huolellisesti asiakkaille läpi- ja ennakkolaskutuksesta aiheutuvia riskejä sekä sitä, miten niiltä voitaisiin välttyä.

¹⁷ Katso Energiateollisuus ry:n muistio toimitusvelvollisuusjärjestelmän kehittämisestä joulukuulta 2017. https://energia.fi/files/2239/TEM_EV_Muistio_ETn_nakemys_toimitusvelvollisuusjarjestelman_kehittamisesta_20171219.pdf

Työryhmä ehdottaa, että työ- ja elinkeinoministeriö selvittäisi mahdollisuuksia kieltää ennakkolaskutus sähkön vähittäismarkkinoilla, ainakin kuluttajilta. Valmistelutyössä tulee selvittää lisäksi laskutuksen arvolisäverotukseen liittyvät kysymykset.

Samoin lainvalmistelussa tulisi harkita sitä, että laskutusosoitteen siirtäminen olisi mahdollinen vain asiakkaan omana ilmoituksena suoraan jakeluverkonhaltijalle. Jo nyt osa verkonhaltijoista kieltäytyy laskutusosoitteen muutoksesta muuten kuin asiakkaan itse tekemänä. Asiakkaan tulisi joka tapauksessa tiedostaa ottavansa riskin kaksinkertaisesta maksusta, jos pyytää jakelulaskun kolmannelle ja maksaa tälle.

E-laskuja vastaanottaneen asiakkaan laskutus ei automaattisesti jatku e-laskutuksena laskutusvastuun siirtäessä uudelle sähkömarkkinaosapuolelle. Laskuttajan muuttuessa ainakin ensimmäinen lasku pitää lähettää asiakkaan postiosoitteeseen tai hänen yhteysosoitteeseen toivomaansa sähköpostiin. Vastaavasti esimerkiksi verkonhaltijan laskuttaessa yksittäisiä suorituksia asiakkaalta suoraan, verkonhaltija ei voi hyödyntää myyjän käytettävissä olevaa e-laskutapaa.

Toimijoille suositellaan mahdollisimman laajaa viestintää sähköisen laskutuksen eduista niin kuluttajille kuin yrityksille. Samalla toivotaan niin yritys- kuin kuluttaja-asiakkaiden ottavan käyttöön sähköistä laskutusta aina kun se on mahdollista. Kuitenkin on todettava oikeudellinen epävarmuus sekä markkinatuomioistuintuomissa ja EU-tuomioistuimissa käsiteltävänä oleva ennakkotapaus, jossa ratkotaan kysymystä siitä, onko laskuttajalla mahdollisuuksia kannustaa asiakkaita sähköisen laskun käyttöönottoon paperilaskusta aiheutuvia lisäkustannuksia heijastavalla alennuksella.

11. Ehdotukset lainsäädännön muutostarpeista

Käsitteiden määrittelyt (sähkömarkkinalain 3 §, ”Tässä laissa tarkoitetaan:”)

- *yhteislaskulla* asiakkaan sähköntoimituksesta ja sähkönjakelusta aiheutuvat maksuveloitteet koskevaa laskua, jonka lähettäminen on vähittäismyyjän vastuulla ja joka toteutetaan tässä laissa ja tämän lain nojalla annetuissa säädöksissä kuvatulla tavalla
- Määritelmä sisältää sen ajatuksen, että pelkän verkonhaltijalle tehdyn osoitteenmuutoksen perusteella tapahtuva ns. läpilaskutus ei ole laissa tarkoitettua yhteislaskutusta.
- *päälaskulla* verkonhaltijan aina kalenterikuukaudelta lähettämää laskua myyjälle koskien kyseisen myyjän kaikkia käyttöpaikkoja verkonhaltijan vastuualueella tai osaa niistä; päälaskun liitteenä on kunkin myyjän asiakkaille toimitettavien laskujen muodostamiseksi tarvittavat tiedot kuten laskurivitiedot *erillislaskuina*
 - *ennakkolaskutuksella* asiakkaan käyttämän sähköntoimituksen tai jakelun laskuttamista ennen kuin se on käytetty; ennakkolaskutuksella ei kuitenkaan tarkoiteta reaaliaikaista laskutusta

Yhteislaskutuksesta tulee lisätä säännökset sähkömarkkinalakiin. Niistä tulee ilmetä ainakin seuraavia asioita:

- Loppukäyttäjällä on oikeus valita, haluaako hän yhteislaskutusta, jos hänen valitsemaansa myyjä sitä hänelle tarjoaa.
- Yhteislaskutuksen tarjoaminen loppukäyttäjille on vapaaehtoista sähkönmyyjille.
- Verkonhaltijoilla on velvollisuus tarjota yhteislaskutusta sitä haluaville myyjille.
- Asiakkaan sopimusjärjestelyt eivät muutu muilta osin kuin siten, että hän sopii myyjän kanssa yhteislaskutuksesta. Tässä sopimuksessa sovitaan muun ohessa:
 - sopimus yhteislaskutuksesta on liitännäinen tässä sopimuksessa yksilöityyn sähkönmyyntisopimukseen nähden, mm. yhteystiedot jne. ilmoitetaan sähkönmyyntisopimuksen mukaan
 - sopimus yhteislaskutuksesta päättyy asiakkaan irtisanoessa tämän sopimuksen sovittua irtisanomisaikaa noudattaen tai myyjän yhteislaskutuksen päättyessä tämän lain mukaan, yhteislaskutusta koskevan sopimuksen päättyminen ei päättää myyjän ja asiakkaan välisiä muita sopimuksia, jollei asiakas käytä irtisanomisoikeuttaan

- asiakas voi irtisanoa (myös määräaikainen) sähkönmyyntisopimuksen yhteislaskutuksen päättyessä myyjän ilmoituksen takia enintään kahden viikon irtisanomisajoin; asiakas voi käyttää irtisanomisoikeutta tällä perusteella kuukauden ajan myyjältä saadusta ilmoituksesta laskettuna; irtisanomisoikeutta ei kuitenkaan tulisi olla, jos yhteislaskutuksen päättyminen johtuu myyjästä riippumattomasta syystä
- edelleen verkonhaltijan vastuulla olevista sopimusvelvoitteista
- Yhteislaskutuksen käytännön toteutus tapahtuu datahubin avulla. Verkonhaltijalla on velvollisuus antaa datahubiin tarvittavat tiedot. Datahub tarjoaa tiedot myyjille. Datahubille tulee kehittää avoin rajapinta keskitetyn vakuudenhallintayksikön kanssa vakuushallintaan tarvittavaa tiedonkäsittelyä varten (mitkä myyjät toimivat minkäkin verkon alueella, mikä on niiden myynnin volyyymi euroissa viime kuukausina).
- Myyjän tulee huomioida toteuttamallaan yhteislaskulla myös jakeluverkonhaltijan laskutusta koskevat vaatimukset (kuten laskuerittely) sekä antaa jakeluverkonhaltijan yhteystiedot.
- Myyjä vastaa laskutuksen virheistä asiakasta kohtaan, verkonhaltija myyjälle tälle (datahubin kautta) antamiensa laskutustietojen virheistä. Myyjällä on takautumisoikeus verkonhaltijaa kohtaan siltä osin kuin hän on velvollinen korvaamaan virheitä asiakkailleen.
- Verkonhaltija laatii kutakin vastuualueellaan toimivaa yhteislaskuttavaa myyjää varten päälaskun ja siihen liitettävät asiakaskohtaiset erillislaskut erittely- ja rivitietoineen. Päälasku ja erillislaskut annetaan sähköisessä muodossa. Laskut on laadittava aina kalenterikuukaudelta.
- Myyjä laskuttaa verkonhaltijan puolesta laskuttamansa erät sellaisinaan lisäämättä laskutuslisä tai palkkioita.

Sähkömarkkinalakiin on lisättävä yhteislaskutuksen keskeyttämistä koskevat säännökset.

- Säännökset laskutuksen aikataulusta ja maksumuistutuksesta / keskeytysvaroituksesta.
- Keskeytyksen vaikutukset: Pääsääntö, että keskeytys tapahtuu myyjän jakeluverkonhaltijalle suoritettavien maksujen laiminlyönnin perusteella verkonhaltijan pyynnöstä ja toteutus verkonhaltija-kohtaisesti.
- Yhteislaskutus keskeytyy siitä kuunvaihteesta, johon asti verkonhaltijalla on ollut oikeus laskuttaa jakelusta myyjää. Jakson 6.3 lopussa kuvatun esimerkin mukaan yhteislaskutus päättyy 30.4.

Sähkömarkkinalakiin on lisättävä yhteislaskutusuhdetta koskevia vakuussäännöksiä

- Myyjän tulee aina luovuttaa yhteislaskutuksen kohteena olevien jakeluverkonhaltijan saatavien maksamisen vakuudeksi riittävä vakuus. Vakuuden laskennassa huomioidaan kunkin jakeluverkonhaltijan osalta kyseisen myyjän laskutuksen ja perinnän piirissä olevan verkkopalvelun laskutuksen laajuus sekä laissa säädetty laskutuksen aikataulu ja palvelun keskeytykseen kuluva aika.
- Energiavirasto antaa tarkempia määräyksiä myyjän jakeluverkonhaltijan hyväksi annettavan vakuuden laskennasta, hyväksyttävistä vakuuksista ja vakuuksien luovuttamisesta sekä palauttamisesta.
- Vakuutta realisoitaessa verkonhaltijat saivat suorituksena saatavalleen Energiaviraston määräämän laskentasäännön mukaisen yhteislaskutuksen päättymiskuukautena voimassa olleen verkonhaltijakohtaisen vakuusvaateen verran.
- Työryhmä ei katsonut voivansa ehdottaa kilpailuoikeudellisista syistä vakuuden määräytymisperusteita vaan vain esittää yleisiä pohdintoja asiaa ratkottaessa huomioitavista tekijöistä.
- Keskitetty vakuudenhallintajärjestelmä luovuttaa maksun verkonhaltijalle vakuudesta, kun verkonhaltija on keskeyttänyt yhteislaskutuksen myyjän laiminlyönnin takia ja esittänyt selvityksen laiminlyödyn maksun suuruudesta.

Säännökset keskitetystä vakuudenhallintajärjestelmästä

- Keskitetty vakuudenhallintajärjestelmä voisi toimia joko kantaverkonhaltijan yhteydessä tai se voisi olla jakeluverkonhaltijoiden yhteisesti omistama. Joka tapauksessa sen toiminnan sekä sen oikeuksien ja velvollisuuksien tulee perustua tarkkoihin lain säännöksiin.

Ennakkolaskutuksen kieltö

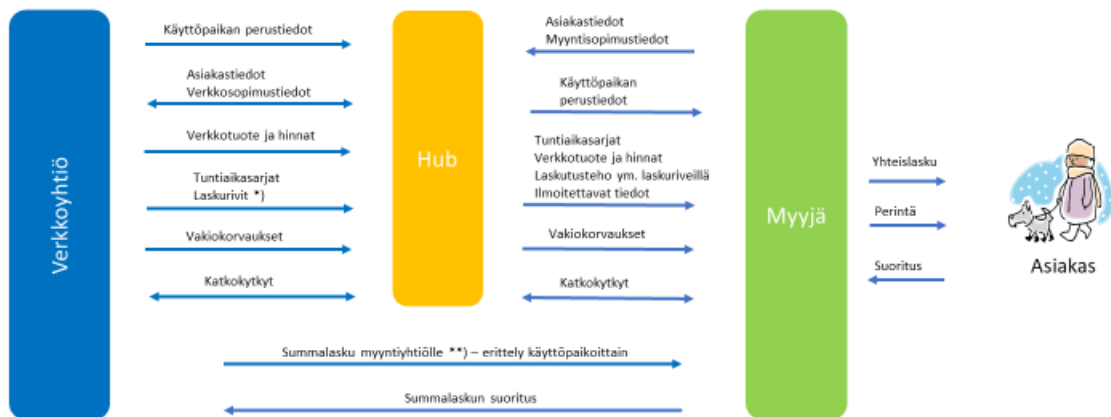
- Haasteena tarkkarajaisuus sekä se, ettei saa rajoittaa tuotekehitystä aiheettomasti.

Verkonhaltijan on lähetettävä yhteislaskutettavien tehotuotteiden ja erillislaskutettavien palvelujen laskutus-tiedot laskutusriveillä datahubiin.

Sähkömarkkinalain 87 § 3 momentti, joka koskee toimitusvelvollisen asiakkaan oikeutta saada ns. kokonais-toimitussopimus, tulisi kumota.

12. Vapaaehtoisen yhteislaskutuksen havainnekuva

Yhteislaskutus

*) Kalenterikuukausittain, sisältäen tehotuotteiden kyseisen kuukauden laskutustehotiedon

**) Kaikkien myyjän yhteislaskutettavien käyttöpaikkojen summalasku erittelyineen kalenterikuukausittain